

MREŽA NARODNIH KNJIŽNICA NA PODRUČJU VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

SAŽETAK

Vukovarsko-srijemska županija XVI. je u županijskom ustroju Republike Hrvatske, obuhvaća površinu od 2.445 km² i ima 231.241 stanovnika (prema popisu iz 1991. godine). Ima 28 jedinica lokalne samouprave, 4 grada: Vukovar, Vinkovci, Županja, Ilok i 24 općine. Ukupno ima 81 naselje. Od ukupne površine Županije 46% je u procesu mirne reintegracije. To je najistočnija županija Hrvatske.

Matičnom županijskom knjižnicom imenovana je Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci u Vinkovcima (osnovana 1875. godine), budući daje Vukovar bio okupiran. Dakle, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci središnja je knjižnica ovog područja i skrbi za mrežu koju čine svi ostali tipovi knjižnica. Za sada su to: Gradska knjižnica Županja, općinske knjižnice u Bošnjacima i Gunji te knjižne stanice Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci u prognaničkom naselju Blaca i gradskom naselju Lapovci. Može se uočiti da mreža knjižnica nije dovoljno razvijena, što znači da su pred središnjom knjižnicom zahtjevni zadaci sustavnog i planiranog širenja mreže te pravno i organizacijsko rješavanje statusa postojećih općinskih knjižnica. Ratna zbivanja na ovim prostorima najduže traju i bitno su usporila sva događanja kao i širenje mreže knjižnica.

Mreža knjižnica Vukovarsko-srijemske županije temeljila bi se na gradskim knjižnicama jer je u njima koncentrirano stručno osoblje, a općinske knjižnice i ogranci uključivali bi se u najbližu gradsku mrežu knjižnica te ostvarivali koordinaciju sa županijskom matičnom knjižnicom koja skrbi za razvoj mreže. Pored stacioniranih (stalnih) knjižničnih jedinica, prema Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj iz 1990. godine, potrebna je i pokretna knjižnica - bibliobus, kada se cijelo područje Županije reintegrira. Svrha je takvog povezivanja mogućnost boljeg iskorištavanja postojećih kapaciteta knjižnične grade, osoblja i prostora radi poboljšanja knjižnične usluge pučanstvu.

Svaka je mreža dio jedinstvenoga knjižničnog sustava države u koju ulaze sve knjižnice.

U Vukovarsko-srijemskoj županiji knjižničarstvo i mreža knjižnica posebno je osjetljiva tema. Zašto? Zato što su tijekom Domovinskog rata knjižnični fondovi devastirani, spaljeni ili uništeni, te su prestali djelovati ogranci narodnih knjižnica. Relativno brzo trebalo bi osnovati izvjestan broj knjižnica.

Ako znamo da je znanje moć, upravo bi knjižnice trebale djelovati na širenje znanja u svim sferama življenja. Uz sve ostalo, trebalo bi znati i tolerantno živjeti, nositi se s bremenom života na ovim prostorima oštećenim ratom fizički i psihološki. A kako sve to saznati i ugraditi u svoj život, ne samo teorijski već stvarno? Vrijeme je dragocjeno u svačijem životu. Kako stanovnicima ovog područja stvarno i dugoročno omogućiti slobodan pristup informacijama, pravo na temeljno obrazovanje i pismenost?

Znamo da upravo narodne knjižnice okupljaju sve slojeve pučanstva, od predškolskog

perioda do umirovljeničke populacije. Naime, na narodnoj knjižnici leži odgovornost za profiliranje knjižničnoga fonda i razvoj informacijskih paketa. Trebala bi izgrađivati svoje fondove prema potrebama cjelokupne potencijalne korisničke populacije. Razvoj informacijskih paketa ne dovodi knjižnicu samo po sebi u vezu s demokracijom. Informacije bi trebale biti ponuđene, a knjižnični djelatnici morali bi biti u stanju učiniti ih dostupnim. Kada govorimo o demokraciji, govorimo o slobodi i odgovornosti.

Tko će to ponuditi pučanstvu ovoga područja, ako ne knjižnica? K tome, narodna knjižnica trebala bi biti mjesto socijalne interakcije, mjesto susreta čovjeka s čovjekom, mjesto gdje se provodi slobodno vrijeme, ali i mjesto intelektualnih poticaja. Kroz narodnu knjižnicu, pojedinac može živjeti svoju kulturnu autentičnost kroz povijesnu građu, posebne zbirke i tekuće kulturne aktivnosti. To dovodi do ljudskog napretka na kolektivnom i individualnom planu. Na kolektivnom planu djeluje kroz ekonomski i socijalni napredak, a na individualnom planu kroz razvoj ljudskog bića koje realizira ljudske vrijednosti.

Sivilo na karti djelovanja narodnih knjižnica Vukovarsko -srijemske županije, realiziranoj za savjetovanje "Narodne knjižnice - Izazov promjena" u Rijeci, doista je "sivo". Područje pod privremenom upravom UNTAES-a sa jedanaest administrativnih jedinica, uključuje se u cjelovitost Vukovarsko-srijemske županije, a knjižnice imaju samo gradovi Vukovar i Ilok. Gradska knjižnica u Vukovaru je samostalna i obnavlja se, a u Iloku je u tijeku pravno i organizacijsko rješavanje ustrojstva knjižnice.

Na području županije koja obuhvaća površinu od 2 445 km² i ima 231 241 stanovnika (prema popisu iz 1991. godine), 28 jedinica lokalne samouprave, samo je 6 narodnih knjižnica. Četiri su gradske: u Vinkovcima, Vukovaru, Županji i Iloku a dvije su općinske: u Bošnjacima i Gunji. Naime, stanovnici 22 općine nisu u mogućnosti koristiti usluge svoje narodne knjižnice. K tome, znamo da su i postojeće knjižnice opterećene bremenom ratnih razaranja: i zgrada i knjižnični fond su spaljeni (Knjižnica u Vinkovcima), ili, i zgrada i knjižnični fond su devastirani, oštećeni granatiranjem, jedan dio knjižnog fonda otuđen (Knjižnica u Vukovaru), dio knjižnog fonda otuđen (Knjižnica u Iloku), te nedostatkom stručnog osoblja.

Ostvareni Standard u postocima bez podataka za 11 administrativnih jedinica na području pod privremenom upravom UNTAES-a iznosi:

-knjižnični prostor	- 17.51 %,
-knjižni fond	- 23.35 %,
-prinove knjiga	- 25.18 %,
-stručno osoblje	- 53.70 %,
-učlanjeni korisnici	- 33.82 %,

u odnosu na najmanju veličinu izračunatu prema Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.

Što još reći o potrebama u knjižničarstvu za Vukovarsko-srijemsku županiju, ako znamo da su ovo pokazatelji za 54% područja koje je bilo slobodno, a 46% područja je pod privremenom upravom UNTAES-a i u obnovi je.

Kako u takvim uvjetima realizirati funkcionalnu mrežu narodnih knjižnica?

Može se uočiti da su pred središnjom knjižnicom Vukovarsko-srijemske županije zaista zahtjevni zadaci planiranog i sustavnog širenja mreže narodnih knjižnica, jer županijska matična knjižnica skrbi za njen razvoj. Temelj mreže čine gradske knjižnice.

Suradnja je prijeka potreba. Osnovna su područja u kojima knjižnice međusobno surađuju, odnosno uspostavljaju knjižnične mreže : u nabavi, obradbi, odlaganju i zaštiti knjižnične građe, te uspostavi informacijsko-referalnih usluga, a s knjižničarskim udruženjima i školama surađuju u području obrazovanja knjižničnog osoblja i korisnika, te u znanstveno istraživačkom radu. Dakle, zbog stalnih i raznovrsnih poticaja iz okoline, jer društvo u kojem živimo i samo je otvoren, dinamičan sustav, unutar knjižničnoga sustava zbiva se proces u

kojemu promjene u jednome elementu izazivaju promjene svih uključenih elemenata. Unutrašnja se diferenciranost knjižničnoga sustava tada nastoji prevladati prilagodbom unutrašnje strukture, konkretno, ugrađivanjem u strukturu novih elemenata, što uzrokuje kvantitativne promjene, ali i uvođenjem

novih funkcija, što uzrokuje kvalitativne promjene. Naime, da bi se u lokalnoj knjižnici zadovoljili zahtjevi korisnika, sustav knjižnice treba obuhvaćati funkcije koje se ostvaruju na relaciji: vlastiti fond, informacijsko-referalne usluge i usluge opskrbe traženim dokumentima.

Potrebe i zahtjevi korisnika određuju razinu povezivanja, strukturu fonda, stupanj njegove obradbe i vrstu usluga unutar određenoga knjižničnoga sustava, a o njima ovisi broj i priroda funkcija nužnih za postavljanje odgovarajuće strukture sustava. Članovi određene društvene zajednice žive i rade na određenom prostoru i u određenom vremenu. Lokalna zajednica je prvi čimbenik u sagledavanju složenosti knjižničnoga sustava.

Da bi narodne knjižnice svoje zadaće djelotvorno ostvarile moraju znati prepoznati i pratiti društvena zbivanja i kretanja u svojoj okolini i svom vremenu, i aktivno se u njih uključivati. Morale bi se znati prilagoditi promjenama, mijenjati sebe i utjecati na promjene oko sebe. Treba dopuniti tradicionalne usluge novim uslugama i novim tehnologijama, i znati se predstaviti javnosti i financijerima.

Svaka pojedina knjižnica trebala bi biti upoznata sa svojim mjestom, posebnim zadacima i obvezama, morala bi imati jasnu sliku o koristi koju ostvaruje povezujući se unutar sustava, odnosno odabrane mreže. Svaki strategijski plan trebao bi jasno naznačiti gdje se određena knjižnica nalazi, gdje želi biti i kako namjerava ostvariti postavljeni cilj. Međusobno povezivanje pridonosi jačanju svakoga elementa pojedinačno sve dotle dok se ne narušava njegova samostalnost.

Odgovornost je za narodnu knjižnicu na mjesnim i nacionalnim vlastima. Ona mora biti uspostavljena posebnim pravnim propisima i financirana od nacionalne i mjesne vlade. Knjižnica je bitna sastavnica svake dugoročne strategije na području kulture, osiguranja obavijesti, opismenjavanja i obrazovanja.

Knjižnična je djelatnost kao posebna društvenovrijedna djelatnost ozakonjena. Zakon o knjižnicama ("Narodne novine", br. 105/97) to i propisuje, ali treba stvoriti kadrovske i financijske pretpostavke za uspješno funkcioniranje narodnih knjižnica i stvaranje njihovih mreža.

U Vukovarsko-srijemskoj županiji treba prvo osnovati ustrojbene jedinice (odjeli, podružnice i si.) knjižnica u općinama koje imaju više od 5 000 stanovnika (prema popisu stanovnika iz 1991. god.), a to je 5 općina, na području koje je bilo slobodno tijekom rata : Drenovci (7 202 st), Ivankovo (8 268 st), Nuštar (6 612 st.), Otok (7 924 st.) i Vrbanja (5 543 st.), te 5 općina na području koje je pod privremenom upravom UNTAES-a :Borovo (6 442 st.), Nijemci (6 965 st.), Stari Jankovci (6 617 st.), Tovarnik (4 240 st.) i Trpinja (8 252 st).

U mrežu Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci povezale bi se ustrojbene jedinice u Ivankovu, Nijemcima, Nuštru, Otoku i Starim Jankovcima.

U mrežu Gradske knjižnice Županja, uz postojeće općinske jedinice u Bošnjacima i Gunji povezale bi se ustrojbene jedinice u Drenovcima i Vrbanji.

U mrežu Gradske knjižnice Vukovar povezale bi se ustrojbene jedinice u Borovu i Trpinji.

U mrežu Gradske knjižnice Ilok, povezala bi se ustrojbeno jedinica u Tovarniku.

Gradske knjižnice i njihove ustrojbene jedinice ostvaruju koordinaciju sa županijskom matičnom knjižnicom, koja skrbi za razvoj županijske mreže knjižnica. Naime, oko središnje knjižnice stvara se mreža koju čine svi ostali tipovi knjižnica manji od središnje. Svrha je takvog povezivanja mogućnost boljeg iskorištavanja postojećih kapaciteta knjižnične građe, osoblja i prostora radi poboljšanja knjižnične usluge pučanstvu.

Vukovarsko-srijemskoj županiji treba funkcionalna mreža knjižnica. Lokalne vlasti bi

trebale prihvatiti svoj dio odgovornosti uz suradnju i pomoć svih ostalih čimbenika.

LITERATURA:

1. JELUŠIĆ, Srećko: Struktura i organizacija knjižničnih sustava. -Zagreb:Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.
2. TADIĆ, Katica: Rad u knjižnici. - Opatija: Naklada Benja, 1994.
3. *UPUTE za, poslovanje narodnih knjižnica I uredila Aleksandra Malnar.* -Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996.
4. MEĐUNARODNO savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena, Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : Zbornik radova. - Rijeka: Gradska biblioteka Rijeka; Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997.

Emilija Pezer

Zusammenfassung

**VERNETZUNG DER VOLKSBIBLIOTHEKEN AUF DEM GEBIET DER
GESPANNSCHAFT VUKOVARSKO-SRIJEMSKA**

Die Gespanschaft Vukovarsko-Srijemska ist XVI. in der Gespanschaftsordnung der Republik Kroatien und umfaßt Territorium von 2,445 km² und hat 231,241 Bewohner (nach der Statistik aus dem Jahr 1991). Sie hat 28 Einheiten lokaler Selbstverwaltung, 4 Städte: Vukovar, Vinkovci, Zupanja, Ilok und 24 Gemeinden. Insgesamt umfaßt sie 81 Siedlungen. Vom gesammten Gespanschaftsterritorium ist 46% im Prozess der friedlichen Reintegration. Das ist die östlichste Gespanschaft Kroatiens.

Zur zentralen Gespanschaftsbibliothek wurde Die Stadtbibliothek und Lesesaal Vinkovci in Vinkovci ernannt (begründet 1875), da Vukovar besetzt war. Also, Die Stadtbibliothek und Lesesaal Vinkovci ist die zentrale Bibliothek auf diesem Gebiet und sorgt für das Netz, das aus allen anderen Bibliothekstypen besteht. Zur Zeit sind es: Die Stadtbibliothek Zupanja, Gemeindebibliotheken in Bošnjaci und Gunja, sowie Bibliotheksstationen der Stadtbibliothek und Lesesaals Vinkovci in der Siedlung der Vertriebenen Blaca und Stadtsiedlung Lapovci. Man kann bemerken, daß Bibliotheksnetz nicht ausreichend entwickelt ist, was heißt, daß der zentralen Bibliothek anspruchsvolle Aufgaben systematischer und geplanter Netzerweiterung sowie rechtliche und organisationelle Lösung des Status bestehender Gemeindebibliotheken bevorstehen. Die Kriegserreignisse auf diesem Gebiet haben die längste Dauer und haben wesentlich alle Geschehnisse sowie die Verbreitung Bibliotheksnetzes verlangsamt.

Netz der Bibliotheken der Gespanschaft Vukovar-Srijem würde auf den Stadtbibliotheken beruhen, weil dort das fachliche Personal konzentriert ist, und Gemeindebibliotheken und Zweige würden sich in das nächste Stadtnetz der Bibliotheken einschließen und die Koordination mit der Zentralgespanschaftsbibliothek verwirklichen, die für die Netzentwicklung sorgt. Neben stationierten (ständigen) Bibliothekseinheiten, nach den Standards für Volksbibliotheken in der Republik Kroatien aus 1990, ist auch bewegende Bibliothek notwendig, Bibliobus, wenn sich das gesammte Gespanschaftsgebiet reintegriert. Der Zweck solcher Vernetzung ist die Möglichkeit besserer Ausnutzung bestehender Kapazitäten der Bibliotheksbestände, des Personals und der Räumlichkeiten in Richtung der Verbesserung der Bibliotheksdienst für die Bevölkerung.

Jedes Netz ist Teil einheitlichen Bibliothekssystems der Staat, das alle Bibliotheken umfaßt.

Summary

DEVELOPMENT OF NETS OF PUBLIC LIBRARIES IN THE AREA OF THE COUNTY VUKOVARSKO-SRIJEMSKA

The County Vukovarsko-srijemska is the 16. County in the constitution of counties of the Republic of Croatia, and it includes the territory of 2,445 km² and has 231,241 citizens (according to the survey from 1991). It has 28 units of lokal selfgovernment, 4 cities: Vukovar, Vinkovci, Županja, Ilok and 24 communes. It totals 81 settlements. Out of the total territory of the County, 46% is in the process of peaceful reintegration. It is the most eastward county of Croatia.

City Library and Studying Room Vinkovci was appointed the Central County Library (founded in 1875), since Vukovar was occupied. Thus, the City Library and Studying Room Vinkovci is the central library of this area and takes care of the net consisting of all other types of libraries. Contemporarily these include: The City Library Županja, communes's libraries in Bošnjaci and Gunja, as well as the book stations of the City Library and Studying Room Vinkovci in the refugees' village Blaca and city quarter Lapovci. It can be observed that the net of libraries is not developed sufficiently, which means that the central library will face demanding task of systematic and planed expansion of the net, as well as the legal and organisational solving of the status of existing communes' libraries. War events in these areas have the longest duration and they have substantially slowed all the happenings as well as the extention of libraries' net.

The net of libraries in the County Vukovarsko-srijemska would be based on the city libraries because they include concetrated professional staff, and the communes' libraries and branches would be included in the nearest city net of libraries and they would make coordination with the county central library which takes care of the net development. In addition to stationed (steady) library units, according to the Standards for public libraries in the Republic of Croatia from 1991, the movable library, bibliobus, is necessary as well, when all the territory of the County is reintegrated. The purpose of such connecting is the possibility of better utilization of the existing capacities of library materials, personell and room in order to improve the library services for the population.

Each net is the part of the unique library system of the state which includes all libraries.